

Posudek rigorózní práce: Michal Guse - *Téma pouti v kanonizovaných dílech české literatury (Labyrint světa a ráj srdce Jana Ámose Komenského, Poutí krkonošská Karla Hynka Máchy a Kulhavý poutník Josefa Čapka)*

Zvolená problematika a metodologie práce se nepochybně dotýkají oblasti komparativně typologických průzkumů literární tematiky (toto zaměření je pak zvládnuto ve shrnujícím Závěru). „Triptych“ přitom vychází z relativně rozlehlé sféry různých vazeb, podobností a analogií, umožňujících přiblížit v čase vzdálená díla. Ze „styčných bodů“, které autora k práci inspirovaly, jsou v Úvodu zdůrazněny tyto: životní pocit, subjektivní reflexe při reprezentaci skutečnosti a obdobné elementy nebo tendence v tvaru děl přiřazovaných autorů. To jsou ovšem jen jakási obecná východiska (či výchozí podněty), která bylo nutno podepřít množinou obdobných literárních témat a motivů, k níž autor přistupuje s ambicí vyložit je z hlediska poetologického i filozofického. Hlavní tematickou strukturu, na niž se M. Guse soustřeďuje, představuje série poutí - poutnictví - cesta. Ve spojení s vybranými autory, reflexivními tvůrci prvního řádu, tato struktura již sama o sobě zřetelně naznačuje, jak je transhistoricky nosná, a to nejen v našem písemnictví, ale i v celé evropské literatuře, přinejmenším od Artušovského cyklu, románů o sv. Grálu (a ovšem i jejich parodizace v Cervantesově podání) nebo od Dantova díla. Závažnost této tematiky, zvláště pro románový tvar, je dlouhodobě známá a rozpracovávaná, hlavně po Bachtinově iniciátorské interpretaci (chronotop cesty).

Lze-li ocenit autorovu sympatickou snahu přiblížit na pozadí typologických půdorysů a nehledě na specifické dobové determinanty podstatné aspekty tří vzdálených děl, je také na místě poukázat na jeho úsilí proniknout do rozlehlé sekundární literatury v tu bližší, tu vzdálenější souvislosti s vlastní koncepcí práce (náročně a široce pojatý Úvod, reflektující různá pojetí a různé autory až po ty současné, někdy přechází v náčrt autonomní generální typologie). Kolega Guse důkladně specifikuje pojmosloví, vymezuje - víceméně kulturněhistoricky

- druhy poutí, zabývá se jejich časoprostorem s přihlédnutím k Bachtinovi a dalším poetologickým studiím.

Jádrem práce je ovšem trojobraz Komenský - Máchá - Čapek. - V kapitole o Komenském se Guse podrobně zaměřuje na jeho tvůrčí interpretaci Cusanových teorií a obrazů a na určitá odlišná vyznění tematiky v porovnání s mystickým putováním (viz např. Andreae). Prokazuje znalost dobové reflexe a dobových reprezentací spolu se schopností uplatnit vlastní postřehy a analytické soustředění, aniž by ztrácel ze zřetele průběžnou rovinu věcných odkazů (komparativní přístup) k dalším dvěma spisovatelům. Východiskem bývá důkladný rozbor či analytická deskripce tematiky a kompozice; na ně navazují s použitím sekundární literatury samostatné interpretační pasáže.

Podobně jako v kapitole o Máchovi, kde se autor opírá jak o výklady starší, takřka kanonizované (Šalda), tak o současné výklady filozofické (např. přihlíží ke gnostickým kategoriím v interpretaci J. Hrdličky). Soustřeďuje se přirozeně na svorníkové téma Máchovy tvorby, na poutnictví a pouť, na procesy jejich symbolizace. Neopomíjí barokní tradici Máchovy tvorby, tedy souvislosti s Komenským.

Kolega Guse přitom nepodléhá - jak říkali symbolisté - „démonu analogie“, jinak řečeno nedopouští se „křivého“ analogizování, protože respektuje svébytnosti poetik i dobových modelů. Pojmenovává tedy tradici, kontinuitu či filozofickou a estetickou pertinenci tematické reprezentace, ale zároveň respektuje rozdíly, v tomto případě světů Komenského a Máchova poutníka. Někdy se ovšem jeho výkladové zaujetí (snaha rozvést názor, hypotézu) – je ostatně těžké nepodlehout sugestivní mnohostrannosti Máchova textu! – nevyhne protimluvům nebo formulačním deficitům (např. s. 118: „Máchá sám, ač věřící, se od Boha odvrací...“ an.), možná pod tlakem (byť nechtěným) četných teorií a různorodých interpretací, s nimiž je obeznámen. Nebudu tu polemizovat s některými interpretativními momenty práce, protože autorovi přiznávám právo rozehrávat různé možnosti Máchova díla. Uznávám

relevanci závěrů, pokud se opírají, jak se tomu povětšinou děje, o analýzů konkrétních pasáží. Za úvahu by rozhodně stálo znovu prozkoumat onen dlouhodobě a stále (i mnou) používaný pojem kontrast jako stěžejní rys Máchovy poetiky, tedy například prozkoumat procesualnost či modifikace máchovského kontrastu.

Návaznost Čapkova Kulhavého poutníka na Komenského je sice dobře známá, M. Guse se však zaměřuje na podstatnou variaci tematiky, tj. v Čapkově meditativním podobenství na konečnost individua jako člověka-bytosti a na jeho soupeření s tím, čím bývá také - s podnikavou Osobou, jejíž cesta se mění v dráhu kariéry, kde člověk obvykle podléhá vnějším klasifikacím. Touto kapitolou také Guseho průzkum vrcholí, tedy právě tam, kde se ukazuje neukončenost a komplexnost poutnictví jako určitého stavu, který nezná hranice v čase.

Protože práce jistě splňuje požadavky kladené na práci rigorózní, doporučuji ji k obhajobě.

V Praze 16. 11. 2010

doc. PhDr. Zdeněk Hrbata, CSc.

oddělení komparatistiky ÚČL LV FF